

PEDAGOGIK MAHORAT

Qodirova Nilufar G'ayratovna
Yursunbekov Ilhombek Usmonbekovich
Egamov Ahror

Farg'ona shahar kasb-hunar maktabi o'qituvchilari

Annotatsiya: *Pedagogik mahorat-bu o'qituvchining ajralmas sifati, o'qituvchining kasbiy mahoratini shakllantirish - uning kasbiy mahorati va bilimining yuqori sifatini ta'minlaydi.*

Kalit so'zlar: *kasbiy o'z-o'zini anglash, kasbiy bilim, malaka, pedagogik mahorat, kasbiy qobiliyat, pedagogik odob, pedagogik texnika.*

KIRISH

Pedagogik mahoratning asosiy xususiyatlari quyidagilardir: kasbiy bilim, malaka, mahorat, kasbiy qobiliyat, pedagogik odob-axloq, pedagogik texnika. O'qituvchining ijodiy qobiliyati, innovatsion harakatlari, malakasi, fiziologik va aqliy sifati pedagogik kasbiy bilimlarga to'g'ri keladi. Innovatsion ijodiy energiya cheksiz va uzluksiz harakatda rivojlanadi. Ushbu pedagogik yo'nalishda o'qituvchi va talabanning o'zaro rivojlanishida, hamkorlikdan muvozanatga, rivojlanishning eng yuqori darajasiga erishish uchun o'zaro ta'siri katta ahamiyatga ega. Materialistik dialektika tabiatdagi uzluksiz rivojlanish bo'lib, ilmiy bilim va tajribaning birligi, yaxlitligi va mosligini ochib beradi.

Bizning fikrimizcha, pedagogik mahorat o'qituvchining yaxlit sifatidir, chunki u o'z tarkibiga o'zaro bog'liq, chambarchas bog'liq birliklarni, ya'ni bilim, ishbiarmonlik, qobiliyat va fazilatlarni o'z ichiga oladi. Albatta, pedagogik mahorat murakkab tuzilma bo'lgani uchun uning ma'nosi va tushunishiga turlicha yondashuvlar mavjud. Zamonaviy talablarga muvofiq, biz pedagogik mukammallikning asosini innovatsion faoliyat tashkil etadi degan xulosaga keldik. Faqat hamdardlik istagi, uzluksiz izlanish o'qituvchini o'z ishining eng yuqori darajasiga olib chiqadi. Viloyatimiz fuqarolari, o'z ishining ustalari, K. Nurgaliev, K. Bitibaeva, J. J. Shaijunusov, mamlakatimiz aholisi R. Nurtazina, A. Iskakov, E. biz o'qituvchilar faoliyati asosida Ochkur tanqid qildik. Ular yangilikka intilish asosida pedagogik faoliyatining eng yuqori cho'qqisiga chiqdilar. Biroq, innovatsion faoliyatni kasbiy bilim va ishbiarmonlik ko'nikmalari va shaxsiy fazilatlarsiz amalga oshirish mumkin emas. Ayniqsa, bugungi kunda ustalikka erishish uchun o'qituvchi o'zini boshqara olishi, optimizm, etakchilik fazilatlari, tavakkal qilish qobiliyati, kuch

va chidamlilik kabi shaxsiy fazilatlarga ega bo'lishi kerak. Bu fazilatlar o'qituvchini hamdardlikka olib keladi, yangi narsalarni yaratishga undaydi.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

Maktabda ta'lim bola hayotining eng muhim bosqichlaridan biridir. Qaysi ta'lim tizimidan va qaysi o'qituvchidan ta'lim olganligi bolaning taraqqiyoti va shaxsiy rivojlanishiga bog'liq. Kasbiy ko'nikmalarni yaratish jarayoni nafaqat bilimlarni amalga oshirish va shakllantirishni, balki uning shaxsiyatini shakllantirishni ham hisobga oladi. O'qituvchining kasbiy mahorati bilan bog'liq muammolar ko'p mas'uliyatni talab qiladi. O'zbekiston Respublikasida umumta'lim va kasb-hunar ta'limi maktablarida amalga oshirilayotgan islohotlar uning pedagogik tizimida tub o'zgarishlarni talab etmoqda. Hozirgi davrda ta'limning maqsadlari o'zgarmoqda, o'quv ma'lumotlarining mazmuni yangilanmoqda, pedagogik aloqa vositalari va pedagogik ta'sir ob'ekti - talabalar ham sezilarli darajada o'zgarmoqda. Bu omillarning barchasi talab qiladi.

Pedagogik professionallik darajasini oshirish. O'quv jarayonini yangilashning zaruriy sharti har qanday pedagogik tizimning asosiy shaxsi bo'lgan o'qituvchilarning pedagogik mahoratini oshirishdir. Yangi ijtimoiy sharoitda o'qituvchining kasbiy mahoratini shakllantirish uning kasbiy mahorati va ta'limining yuqori sifatini ta'minlaydi. O'qituvchilarning umumiy va kasbiy mahoratini rivojlantirish muammolariga N. Kuzmina, A. Shcherbakov e'tibor qaratdilar. Zamonaviy ta'lim tizimi o'qituvchilarning kasbiy mahorati muammosini murakkablashtirmoqda. Chunki hozirda talabalarning umumiy va ma'naviy madaniyatini o'qituvchi belgilaydi. Pedagogik entsiklopediya pedagogik mahoratning quyidagi ta'rifini beradi. Uning nomidan ko'rinib turibdiki, u bolalarni sevadi va doimiy ravishda tarbiyasi va ta'limini yuqori darajada yangilaydi.

PEDAGOGIK MAHORATNING MAZMUNI VA AHAMIYATI, SHAKLLANISH USULLARI

Pedagogik mahoratning mazmuni, o'qituvchi shaxsining gumanistik yo'nalishi. Ta'lim san'ati eng qadimgi va murakkab san'atlardan biridir. Ammo bu ajablanarli darajada oddiy emas, u talabani o'zi kabi qabul qilish va sevishdan boshlanadi. Tajribali o'qituvchisiz insonning ma'naviy dunyosini tasavvur qilib bo'lmaydi, u o'quvchiga ta'sir o'tkazish qobiliyatini egallashi, uning ehtiyojlari va e'tiqodlari, qobiliyatlari va amaliy ko'nikmalarini shakllantirishi kerak. Pedagogik mahorat-bu o'quv faoliyatining barcha turlarini optimallashtiradigan, ularni shaxsni har tomonlama rivojlantirish va takomillashtirishga, uning dunyoqarash qobiliyatini shakllantirishga va ijtimoiy ahamiyatga ega faoliyatga bo'lgan ehtiyojni yo'naltiradigan kasbiy mahorat.

Pedagogik mahorat-bu kasbiy pedagogik faoliyatni yuqori darajada tashkil etishni ta'minlaydigan shaxsiy fazilatlar to'plami. Yangi shaxsni shakllantirish vazifalarining xilma-xilligi va murakkabligi pedagogik mahorat muammolarini zamonaviy ta'lim nazariyasi va amaliyoti uchun ayniqsa dolzarb qiladi. Taniqli rus olimi-pedagogi A. S. Makarenko shunday dedi: "hech qanday nazorat yo'q, hech qanday dastur ma'ruzachilar tarkibi bilan belgilanadigan dars yo'nalishini o'zgartira olmaydi."Afsuski, pedagogik mukammallikka erishishning o'ziga xos tamoyillari yo'q, ammo zamonaviy pedagogik mukammallik kontsepsiyasi birinchi navbatda kelajakdagi mutaxassislarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun sharoit yaratishdir, buning natijasida ilmiy va kasbiy pedagogik tayyorgarlikka erishish mumkin.

Ta'lim qobiliyatlari muammolariga qiziqish nafaqat bolalarning har tomonlama rivojlanishi uchun maqbul sharoitlarni belgilab berdi, balki har kuni o'qituvchi duch keladigan qiyinchiliklarni keltirib chiqardi. Ba'zi statistik ma'lumotlarga ko'ra, o'qituvchi yangi dasturlar bo'yicha darslarga tayyorgarlik ko'rish uchun 258 turdagi ishlarni bajaradi. Talabalar ishini tekshirish uchun 4-5 soat vaqt ketadi. O'z-o'ziga xizmat, burch, darsdan tashqari tadbirlar haftasiga 10-12 soatni oladi. O'qituvchi shogirdlari doimo o'zgarib turishini hisobga oladi va u darhol qaror qabul qilishi va harakat qilishi kerak. Ilmiy va uslubiy nuqtai nazardan, bu qiyinchiliklar odatda har qanday faoliyatda bolalar bilan aloqa o'rnatish orqali yuzaga keladi: o'qish, tashkilot, ish, san'at, sport. Ko'pincha o'qituvchi vositalar va usullar tizimidan tashqaridagi hodisami yoki yo'qmi degan savol tug'iladi. Mahorat-bu o'qituvchining shaxsiyatida estetikani izlash kuchimi? Nima uchun bir xil pedagogik vositalar va usullardan foydalanish ba'zi o'qituvchilar uchun ijobiy natijalarga olib keladi, boshqalari uchun esa aksincha? O'qituvchining mahorati turli nazariy, psixologik-pedagogik, ijtimoiy-psixologik, falsafiy bilimlar bilan bog'liq bo'lib, nazariya va amaliyot, ya'ni ta'lim tizimi va mavjud faoliyatning o'zgarishiga olib keladigan faoliyat o'rtasidagi bog'liqlik vazifasini bajaradi. Mahoratning asosiy jihatlaridan biri nazariy g'oyalar va mavjud hayot talablari fondi o'rtasidagi ziddiyatlarni hal qilish, bilim va tajriba to'plash qobiliyati bilan tavsiflanadi. Pedagogik ish ustalarining tajribasi shuni ko'rsatadiki, o'qituvchining mahorati qanchalik yuqori bo'lsa, qo'shimcha ma'lumotga bo'lgan ehtiyoj ushbu pedagogik bilim darajasidan o'tish va nazariya va amaliyotning yuqori darajasiga o'tish bilan bog'liq.

Kasbiy mahorat sirlariga erishish uchun o'qituvchi talabani o'qitishda asosan ta'lim usullarini takomillashtiradi. Ushbu usullar yordamida talabalar bilim, ko'nikma va xulq-atvor munosabatlariga o'rgatiladi. Biroq, o'qituvchilar tomonidan qo'llaniladigan usullar o'qitish jarayonida turli xil natijalarni beradi.

Tajribali usta o'qituvchining ishi sifatli natijalar berishi aniq. Va ba'zi o'qituvchilar sinab ko'rilgan usullar bilan ham minimal muvaffaqiyatga erisha olmaydilar. "Men hamma narsani uslubiy metodologiyaga muvofiq qilaman va bolalar shovqin qiladilar, tinglamaydilar, o'qimaydilar. Nima uchun?", o'qituvchi xafa. O'qituvchilarning afzalliklariga nafaqat o'qituvchi tanlagan usul va vazifalar ta'sir qiladi.

O'qituvchi ishining muvaffaqiyati ko'pincha uning shaxsiyati, xarakteri, talabalar bilan munosabatlari va mahoratiga bog'liq. Magistr o'qituvchilari doimo talabaning harakatlaridan kelib chiqadigan reaksiyaga e'tibor berishadi. O'qituvchilarning mahorati, darslarni tushuntirish, o'qituvchilarga ta'siri ularni o'rganish quvonchini his qiladi va yaxshi o'qituvchilarga ishonch hosil qiladi. Bunday o'qituvchilar uchun o'qitish va tarbiyalash usullari o'qituvchi shaxsining dasturlashtirilgan fazilatlarini ro'yobga chiqarish vositasiga, talabalar uchun qo'llanmaga aylanadi. O'qituvchi o'z shogirdiga faqat bilganlarini o'rgatishi mumkin. Shuning uchun pedagogik mahoratni o'qituvchi shaxsining muayyan fazilatlarini majmui sifatida ko'rib chiqish mumkin. Bu uning yuqori darajadagi psixologik va pedagogik tayyorgarlikka ega bo'lgan talabalarni o'qitish, o'qitish va rivojlantirishning pedagogik vazifalarini maqbul hal qilish qobiliyati bilan belgilanadi. Pedagogik vazifa muayyan vaziyatda hal qilinadi, u o'quv guruhida va talabalarga alohida ta'sirni tanlashda hisobga olinadi. Birinchidan, bu muammoli vaziyatning modeli. U, har qanday vazifa singari, uni hal qilish samaradorligini tekshirishning maqsadi, shartlari va mezonlariga ega. O'qituvchi ushbu fanlarning ustasi bo'lib, dasturlashtirilmasdan qaror qabul qilishga qodir. Biz pedagogik vazifani o'qituvchining kutilmagan vaziyatlarda qanday harakat qilishni shakllantirishi deb bilamiz. Uning muvaffaqiyatli echimi uchta asosiy mezon bilan tekshiriladi:

1. O'sha paytdagi o'qituvchining holati bilan;
2. O'qituvchiga ta'sir qilishning maxsus usulini tanlash;
3. O'qituvchi uni hal qilishdan oldin pedagogik vazifani izlash kerakligini tushunish.

Pedagogik vazifa nima? Pedagogik vazifa-pedagogik faoliyat maqsadiga yaqinlashganda yangi bosqichga o'tish, uni o'zgartirish uchun mavjud pedagogik vaziyatni doimo anglash. Pedagogik vazifani pedagogik mahoratning asosiy elementi deb hisoblash mumkin, uning echimi o'qituvchining kasbiy darajasini ko'rsatadi. Barcha pedagogik faoliyat bir qator pedagogik vaziyatlardan iborat. O'qituvchi ham, talabalar ham ularni mustaqil yoki maxsus qiladi. O'qituvchi har qanday vaziyatda bag'rikenglik, sabr-toqat, xolislik va sezgirlik bilan ajralib turishi kerak. U har doim talabalar

bilan munosabatlardagi xatti-harakatlari va xatti-harakatlarini kuzatishi kerak. O'qituvchilarning kuzatuvchanlik va zukkolik, ovoz va diksiyadan foydalanish qobiliyati, o'quvchiga bevosita hissiy ta'sir ko'rsatish, shuningdek, o'z harakatlarining oqibatlarini oldindan ko'ra bilish qobiliyati kabi fazilatlar katta ahamiyatga ega. O'qituvchining mahorati uning ovozi, nutq ritmida ham aks etadi, imo-ishoralar va nutq madaniyati. O'qituvchi shaxsining gumanistik yo'nalishi bo'lsa, shaxsning har tomonlama rivojlanishi uchun sharoit yaratish uchun yo'nalish amalga oshiriladi. Umuman olganda, "gumanizm" tushunchasi insonning shaxs sifatida qadr-qimmatini, uning erkin, to'liq rivojlanish va shaxsiy qobiliyatlarini ifoda etish huquqini tan olishni anglatadi. Pedagogik faoliyat gumanistik yo'nalishga ega bo'lishi kerak. Bu shuni anglatadiki, o'qituvchining barcha harakatlari bola, talaba va kattalarning o'ziga xos manfaatlariga bo'ysunadi. Mijoz bilan muloqot qiladigan psixoterapevtidan farqli o'laroq, faqat uning nuqtai nazaridan va mijozning tashabbusi bilan kelib chiqadigan tashvish bo'lsa, o'qituvchi nafaqat boshqa odamni o'rgatishi, balki ma'lum darajada paydo bo'lishini bashorat qiladigan tadbirlarni tashkil qilishi kerak. tashqi dunyo bilan to'qnashuvlar va kelishmovchiliklar. Shu ma'noda gumanistik yo'nalish pedagogikaning shaxsga qaratilgan asosiy vazifalariga to'liq mos keladi. Insonga o'ziga, boshqa odamlarga, atrofdagi dunyoga va uning kasbiy faoliyatiga bo'lgan munosabatini aniqlashga yordam berish. Biroq, insonning har qanday amaliy faoliyati uning intellektual, hissiy va irodaviy sohalarining (ichki xulq-atvori) namoyon bo'lishi bo'lib, u ma'lum printsiplar va dasturlar asosida shakllangan ma'lum bir kundalik va professional mafkurani rivojlantiradi. Shuning uchun uning tamoyillari, qarashlari, qarashlari, e'tiqodlari, ehtiyojlari amaliy faoliyatining mazmuni, vositalari va usullari bilan tavsiflanadi. Shunday qilib, o'qituvchi shaxsining gumanistik yo'nalishi yo'nalishning etakchi shakli hisoblanadi. Bu kasbiy faoliyatning gumanistik xususiyatini belgilaydi, bu o'quvchilarning individual rivojlanishi va shakllanishida pedagogik yordam ko'rsatish vazifalarini tushunish, ishlab chiqish va amalga oshirishda namoyon bo'ladi. Insonning gumanistik yo'nalishi umuminsoniy qadriyatlar (inson va jamiyat uchun ijobiy yoki salbiy ma'noni ochib beradigan atrofdagi dunyo ob'ektlarining o'ziga xos ijtimoiy ta'riflari: yaxshi, yomon, Mehribonlik, shafqatsizlik) asosida shakllanadi.

O'qituvchi shaxsining gumanistik yo'nalishi bolaga yuksak qadriyat sifatida qarashni, uning erkinligi va erkin rivojlanish qobiliyatini ko'rsatishni anglatadi. Inson o'ziga ishongan taqdirdagina o'zi va atrof-muhit uchun ijodiy imkoniyatlarini amalga oshirishi mumkin. Nafaqat uning ijobiy fazilatlarini, balki butun shaxs, ya'ni uni sevish, qadr-qimmatini uchun hurmat qilish va insoniylik

ko'rsatish mustahkamlanadi. Umumjahon madaniyatining bir qismi bo'lgan zamonaviy pedagogik madaniyatda talabaniing individualligini hurmat qilish, uning erkinlik va rivojlanish huquqini tan olish va himoya qilish zarurligini tasdiqlovchi ilg'or tushunchalar, uni tarbiyalash va o'qitishning gumanistik va demokratik tamoyillari munosib o'rin egallaydi. Bo'lajak o'qituvchi kasbni egallashning dastlabki bosqichlaridanoq shaxsiyatining gumanistik yo'nalishini shakllantirish uchun kasbiy o'zini o'zi anglash jarayonida faol ishtirok etishi kerak, chunki bu kasbiy faoliyat muvaffaqiyatining eng muhim omillaridan biridir. Shu bilan birga, insonparvarlik kechirimlilik va insonning nomukammalligiga bo'ysunishni mutlaqlashtirish emas. O'qituvchi talabaniing keyingi rivojlanishi uchun mumkin bo'lgan va oqilona talablarni qo'yishi kerak, ya'ni avtoritar emas, balki gumanistik tabiatning pedagogik ta'sirini amalga oshirishi kerak. Pedagogik faoliyatning gumanistik ma'nosi barcha xalqlarning ko'plab o'qituvchilariga xosdir. 19-asr o'rtalarida nemis o'qituvchilarining o'qituvchisi deb atalgan mashhur nemis pedagogi va ta'lim sohasidagi arbobi Adolf Disterveg ta'limning umuminsoniy maqsadini: haqiqat, yaxshilik va go'zallikka xizmat qilishni ilgari surdi. "Har bir inson va millat axloq deb ataladigan fikrlash tarzida tarbiyalanishi kerak - bu olijanob umuminsoniy maqsadlarga intilishdir", dedi u. Atoqli o'qituvchi K. D. Ushinskiy milliy gumanistik pedagogikaning nazariy asoslarini qo'yidiboshqaruv . Ideal o'qituvchi, uning fikriga ko'ra, o'z o'quvchilarining ruhiy holatini his qiladi, ularda kattalar sifatida o'z huquqlarini hurmat qilish va tan olishga loyiq shaxslarni ko'radi. Bunday o'qituvchi o'z aqli bo'lgan munosabatlarni yaratishga harakat qilad, axloq, Iroda va xarakter talabaniing shaxsiyatiga shaxsiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Yangi mingyillikda gumanizm XXI asr o'qituvchisining qarashlari, e'tiqodlari va ideallarining umumlashtirilgan tizimiga aylanadi. Uning amaliy faoliyatining mazmuni, vositalari, usullari va yondashuvlari quyidagilardan iborat:

- * ta'lim va tarbiyaga shaxsga yo'naltirilgan yondashuv g'oyasi;
- * o'qituvchining barcha harakatlarini talabaniing haqiqiy manfaatlariga bo'ysundirish;
- * o'quvchiga o'zini, boshqa odamlarni, tabiatni, mehnatni tarbiyalash orqali o'zini rivojlantirishga yordam berish;
- * har bir talabaniing uyg'un va ijodiy rivojlanishini ta'minlash, unga sub'ektivlik va individuallikni namoyon etish imkoniyatini berish;
- * pedagogik talablardan keng bilvosita foydalanish (maslahat, so'rov, ishonch, tasdiqlash va boshqalar. pedagogik yordam);
- * o'zaro ta'sirining guruh shakllaridan shaxsga bosqichma-bosqich o'tish;
- * ishbilarmonlik munosabatlari jarayonida doimiy nazorat;

* avtoritarizm, hukmronlik, sadizm, o'qitish va tarbiyaning jamiyat hayotidan turli shakllarini bartaraf etish.

XULOSA

O'qituvchi o'z ishining ustasi. Bu yuksak madaniyatli, o'z fanini chuqur biladigan, o'zi bilan bog'liq fan va madaniyat sohalarini yaxshi biladigan, psixologik muammolarni amaliy tahlil qila oladigan, tarbiya va ta'lim metodologiyasini yaxshi biladigan mutaxassis demakdir. Shunday qilib, pedagogik mahoratning ahamiyati kasbiy faoliyatni eng yuqori darajada tashkil etishni ta'minlaydigan shaxsiy fazilatlar to'plami sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu fazilatlarga o'qituvchi harakatlarining gumanistik yo'nalishi, kasbiy bilimlari, pedagogik xususiyatlari va pedagogik texnikasi kiradi. Fanda o'qituvchi o'zlashtirishi kerak bo'lgan narsa pedagogik texnologiya degan tushuncha ham mavjud.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Kunanbaeva S.S. Modernization trend in teaching foreign languages. Karaganda, 2001
2. Galskova N. D. Modern method of foreign language teaching. M. Arkti 2000
3. Kasymova G. M. Communicative competence in the teaching of IY. Almaty, 2001
4. Vvedensky V.N. Modeling of professional competence of a teacher // Pedagogy. - 2003. -No. 10. - S. 51-55.
5. www.google.kz